

ארבע פרשיות

- א. **ארבע שבתות מיוחדות** - בחודש אדר הסמוך לניסן ישנן ארבע שבתות מיוחדות בהן בכל שבת מוציאים שני ספרי תורה, וקוראים בראשון שבעה עולים בפרשת השבוע ובשני "הפטרה" מעניין היום, והן: "שקלים", "זכור", "פרה" ו"החודש".
- ב. **פורים משולש** - כאשר ט"ו באדר חל ביום השבת, ובירושלים עושים "פורים משולש" קוראים בשני ספרי תורה משך חמשה שבתות רצופות, משום שב"פורים משולש" בשבת קוראים גם "ויבא עמלק"²¹.

²¹ עיין מאמר מרדכי, למועדים ולימים (פרק ס"ב סעי' א').

שבת שקלים

- ג. **פרשת "שקלים"** – שבת שלפני ראש חודש אדר או שבת ראש חודש אדר הסמוך לניסן – קורא המפטיר קריאת "שקלים" בפרשת "כי תשא"²² מתחילתה עד "לכפר על נפשתיכם"²³. הטעם לקריאת פרשת "שקלים" לפני "אדר" – זכר לקריאת פרשת שקלים בזמן זה כשבית המקדש היה קיים. ויש טעמים נוספים²⁴.
- ד. **שנה מעוברת** – אין קוראים פרשת "שקלים" בשבת ראש חודש או בשבת שלפני ראש חודש אדר א' בשנה מעוברת²⁵.
- ה. **עמידה בקריאה** – יש נוהגים לעמוד בזמן קריאת פרשת "שקלים", ויש נוהגים לא לעמוד. וכל אחד ואחד יעשה כמנהגו²⁶.
- ו. **"לשם יחוד"** – יש נוהגים לומר "לשם יחוד" מיוחד לפני קריאת פרשת

²² שמות (ל', י"א – ט"ז).

²³ היינו סך הכל ששה פסוקים, למרות שיש לפני הפסוק האחרון גם כן "לכפר על נפשותיכם", אבל הכוונה של השו"ע היא על ה"לכפר על נפשותיכם" השני, דהיינו: "לפני ה' לכפר על נפשותיכם".

²⁴ כתוב במשנה (מגילה כ"ט ע"א): "ראש חודש אדר שחל להיות בשבת – קורין בפרשת שקלים". ובגמרא. "תנן התם: באחד באדר משמיעין על השקלים.. אמר רבי יאשיה: דאמר קרא (במדבר כ"ח, י"ד): 'זאת עלת חדש בחדשו'. אמרה תורה: 'חדש והבא קרבן מתרומה חדשה'. וכך אומר רש"י: "קורין בפרשת שקלים – להודיע שיביאו שקליהם באדר", וכל זה כדי שיביאו שקליהם שייכנו אותם לבית המקדש. אע"פ שהסכום לא גדול, סה"כ עשרה גרם כסף טהור, כיון שזה קרבנות שמכפרים על כלל ישראל, יש על זה יצה"ר גדול. לכן מודיעים לאנשים חודש מראש להכין את הכסף לתרומה זו. ואם אדם לא שילם – ממשכנים אותו בעל כורחו (עיין רמב"ם שקלים פ"א הלכה ט'–י'). לפי רש"י קוראים בתורה פרשת שקלים בימינו כמו שקראו בזמן בית המקדש להזכיר על חובת השקלים. ואנו קוראים שקלים כ"זכר" לקריאה שהיתה בזמנם. לפי דעת הלבוש והמשנ"ב (סי' תרפ"ה ס"ק ב'): "ואנו משלמין פרים שפתינו בקריאת הפרשה של 'כי תשא' דכתיב בה ענין השקלים". אנו לא יכולים לתרום שקלים ממש למקדש לכן אנו קוראים בבחינת: "ונשלמה פרים שפתינו" בקריאת הפרשה של כי תשא וועיין למקראי קודש עמ' ע"ז בהערות שם). וראה לעיל הערה נ"ה כמה נפק"מ בין הטעמים. ועל דרך רמז: "באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים ולתקן את הדרכים", על הכלאים – להזכיר ולהזהיר לאדם שלא יהיו מעשיו מעשי כלאים, ולתקן את הדרכים – כל אחד ואחד יעשה חשבון נפש לתקן את הדרכים שלו, ואז ממילא נזכה לתרומת מחצית השקל. ויש אומרים שהקריאה בזמן הזה לחיזוק האמונה בבית המשיח, שכל אחד ואחד יעשה חשבון להכין חצי שקל, אולי מחר יבוא המשיח. וכתבו האחרונים שטוב ללמוד בשבת זו מסכת שקלים כדי להתכונן לנתינת ממש.

²⁵ עיין שו"ע (סי' תרפ"ה סעי' א') ובכה"ח (שם ס"ק א').

²⁶ [ומנהג מרן הרב זצ"ל היה שלא לעמוד].

שקלים כנוסח בית אל²⁷, ואין הנוסח מעכב²⁸.

ז. **שכחו לקרא פרשת "שקלים" – קוראים אותה עד חצות היום.** לא קראו עד חצות היום – יקראו אותה עד שקיעה בלי ברכה, לא קראו עד שקיעה – אין משלימים²⁹.

²⁷ עיין כה"ח (סי' תרפ"ה ס"ק ל"ג).

²⁸ עיין כה"ח (סי' תרפ"ה ס"ק ל"ג) שהביא את ה"לשם יחוד" שהיו קוראים בפרשת שקלים בביכ"נ בית אל לפי מנהגי בית אל. ואין זה מעכב לקרוא בדיוק אותו נוסח, אבל כל מצוה ומצוה, אפילו מצוה דרבנן, טוב לאדם לכוון בה שהוא מתכוון לצאת בה ידי חובה. ועל כן רצוי שיאמר: "אנחנו קוראים עתה פרשת שקלים". ולהלן נוסח "לשם יחוד" לצאת לכולי עלמא לפני קריאת פרשת שקלים: "לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו. ליחדא שם י"ה באותיות ו"ה, ביחדא שלים (ויהרהר בליבו י-ה-ו-ה) בשם כל ישראל. הנה אנחנו באים (הש"ץ יאמר: הנה אני בא לקרוא) לשמוע קריאת פרשת שקלים, כמו שתקנו לנו חז"ל, לזכר שהכריזו על נתינת מחצית השקל בזמן שבית המקדש היה קיים וברצונך תשוב ותרחם עלינו, ותרום ותגביה קרננו למעלה, כמו שהבטחתנו על ידי משה עבדך: 'כי תשא את ראש בני ישראל' וגו'. ובחסדך תבנה בית המקדש במהרה בימינו לאשר לקיים מצות שקלים בפועל. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו", וראה עוד בסידור קול אליהו (עמ' תתכ"ב).

²⁹ ביוסף אומץ (סי' כ"ד) ובלדוד אמת (סי' ט' סעי' ה'). פסק החיד"א שאפשר להשלים רק באותה שבת, ואם נזכרו אחר כך – אין להם כל אפשרות להשלמה. וכך כתב כה"ח (סי' קמ"ז ס"ק טו"ב), אך לא התייחס לחצות היום אלא "אם עבר אותה שבת – אין לה תשלומין".

שבת זכור

ח. פרשת "זכור" – שבת שלפני פורים קורא המפטיר קריאת "זכור" בפרשת "כי תצא"³⁰ מ"זכור את אשר עשה" עד "לא תשכח". הטעם לקריאת פרשת "זכור" לפני פורים – לסמוך את מחיית עמלק למחיית המון, כדכתיב³¹: "והימים האלה נזכרים ונעשים"³².

ט. גדר החיוב – החיוב לקרוא פרשת "זכור" הנו חיוב מדאורייתא³³. ולכן בנוסח ה"לשם יחוד" אומרים: "הרי אנו באים לקיים מצות עשה"³⁴.

י. ספר תורה מהודר – יש להזהר לקרוא פרשת "זכור" בספר תורה המהודר ביותר, משום שזו מצווה דאורייתא³⁵ [מה שאין כן בקריאת פרשת "שקלים", אז אפשר להסתפק בספר תורה כשר ומוגה].

יא. חשיבות הקריאה – כתב "תרומת הדשן"³⁶ שאדם שיש לו אפשרות לשמוע אחת משתי קריאות, פרשת "זכור" בשבת או קריאת מגילה בליל פורים – ישמע קריאת פרשת "זכור" ולא קריאת מגילה³⁷.

יב. "לשם יחוד" – טוב לומר "לשם יחוד" לפני קריאת פרשת "זכור", ויש

³⁰ דברים (כ"ה, י"ז – י"ט).

³¹ אסתר (ט', כ"ח).

³² משנה מגילה (כ"ט ע"א) וברש"י שם.

³³ שו"ע (סי' תרפ"ה סעי' ז'), ז"ל: "י"א שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקראם מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבוא למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא". ועי' בנו"כ שם.

³⁴ וראה שו"ת קול אליהו (שבת פרק ז' שאלה ט"ז).

³⁵ עי' שו"ת מאמר מרדכי (ח"ד סי' כ"ה). וראה עוד מש"כ במאמר מרדכי, למועדים ולימים (פרק ס"ב סעי' י"א). וע"ע שו"ת קול אליהו (שבת פרק ז' שאלה ט"ז).

³⁶ סי' ק"ח, ז"ל: "יראה דאדרבה צריך טפי שישמע קריאת פרשת זכור בצבור ממקרא מגילה. אע"ג דמקרא מגילה עדיפא וכל מצוות נידחות מפניה, מ"מ לדעת רוב הפוסקים נקראת היא ביחיד, אבל קריאת פרשת זכור כתב האשירי פ' שלשה שאכלו, דעשה דאורייתא הוא לקרותו בעשרה, ודוחה ל"ת דלעולם בהם תעבודו". להכי שיחרר רבי אליעזר עבדו, כדי להשלימו לעשרה". ועי' מג"א (סי' תרפ"ה ס"ק א').

³⁷ וראה שו"ת קול אליהו (שבת פרק ז' שאלה ט"ז).

שאינן אומרים, וכל אחד ואחד יעשה כמנהגו³⁸.

יג. **קריאה בקול רם** – יזהר הקורא לקראה בקול רם, כדי שכל הקהל ישמע את קריאתו.

יד. **כוונה לצאת ידי חובה** – הציבור צריך לכוון לצאת ידי חובה בקריאת השליח ציבור וגם הוא צריך לכוון להוציאם ידי חובה. ועל כן, טוב להכריז על כך לפני הקריאה.

טו. **סומך בקריאת "זכור"** – כאשר הקורא בבית הכנסת אינו מדייק במילות הקריאה בתורה – מותר לעמוד לידו ולקרוא את המילים בלחש גם בקריאת פרשת "זכור", אך רק באופן שלא יפריע לו³⁹.

טז. **קריאה בנוסח שלו** – טוב שכל אחד ואחד ישתדל לשמוע קריאת פרשת "זכור" בספר תורה ובניגון לפי מנהג עדתו. ובדיעבד יוצאים ידי חובה בכל ספרי תורה ובכל סוגי הקריאות⁴⁰.

יז. **קריאה בנוסחים שונים** – יש נוהגים לקרוא פרשת "זכור" כמה פעמים ובכל פעם על פי מסורת של עדה אחרת. וטעם הדבר הוא, שבפרשת זכור חיוב הקריאה הוא מדאורייתא אליבא דכולי עלמא⁴¹.

יח. **סדר הקריאה בכמה נוסחים** – כאשר קוראים פרשת "זכור" בכמה נוסחים, רצוי שהעולה הראשון יברך ברכה ראשונה ויקרא על פי הנוסח שלו. אחריו יעלו השני והשלישי ויקראו כל אחד על פי הנוסח שלו, ובסוף יברך הקורא הראשון ברכה אחרונה⁴².

יט. **"זכור" לנשים** – יש אומרים שנשים פטורות מקריאת "זכור", וכך נהגו הספרדים. ועל כן, נשים הבאות לשמוע קריאת פרשת "זכור" יחשבו בליבן שהן לא מקבלות עליהן דבר זה כנדר. יש אומרים שנשים חייבות לשמוע

³⁸ ראה בכה"ח (סי' תרפ"ה ס"ק ל"ג) את נוסח ה"לשם יחוד", ובפירוט בסידור קול אליהו לפרשת זכור (עמ' תתכ"ג) ולפרשת פרה (עמ' תתמ"ה) ולפרשת החודש (עמ' תתמ"ו).

³⁹ שו"ת קול אליהו, שבת (פרק ז' שאלה י"ח).

⁴⁰ מאמר מרדכי, למועדים ולימים (פרק ס"ב סעי' י"ג).

⁴¹ עיין שו"ע (סי' תרפ"ה סעי' ז').

⁴² כדי לצאת גם לסברת הט"ז (סי' תרכ"ה ס"ק ב'). וע"ע במשנ"ב (שם ס"ק י"ח).

קריאת פרשת "זכור", וכך נהגו חלק מהאשכנזים⁴³.

כ. **עמידה בקריאה** – מובא בספר "אוצרות חיים" לגאון עוזנו בעל בן איש חי⁴⁴ שיש לעמוד בקריאת פרשת "זכור", אך לא נהגו לעמוד בקריאת פרשת "זכור". אמנם, אדם שמכוון טוב יותר כשהוא עומד – יעמוד בקריאה, ואדם שמכוון טוב יותר כשהוא יושב – ישב. והעיקר – לא לעשות מזה מחלוקת⁴⁵.

כא. **שכחו לקרוא פרשת "זכור"** – לא קראו פרשת "זכור" בשבת שלפני פורים – יכוונו לצאת ידי חובת מצות "זכור" בקריאת זכור בפרשת "כי תצא", וי"א שיוצא ידי חובה גם בקריאת התורה של פורים⁴⁶.

⁴³ כה"ח (סי' תרפ"ה ס"ק ל'). עיין שו"ת תורה לשמה (סי' קפ"ז). וע"ע מאמר מרדכי למועדים ולימים (פרק ס"ב סעי' י"ד).

⁴⁴ ימים מועדים ח"ב עמ' שצ"ה, מכת"י הבא"ח, וז"ל: "מיהו כאשר תשמע פרשת זכור מן הקורא בספר תורה בשבת שקודם פורים טוב שתעמוד, כי השומע יוצא ידי חובת מצות עשה זו מדאורייתא כקורא. ועיין בספרא פרשת בחקתי על 'זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים' ו'זכור' דעמלק וזכירת שבת ו'זכור אשר הקצפת', שאמרו רבותינו ז"ל שצריך לזכור בפה".

⁴⁵ וע"ע שו"ת קול אליהו (שבת פרק ז' שאלה י"ז).

⁴⁶ ראה כה"ח (סי' תרפ"ה ס"ק כ"ח).

שבת פרה

כב. **פרשת "פרה"** – שבת שלפני שבת אחרונה של חודש אדר קורא המפטיר קריאת "פרה" בפרשת "חוקת"⁴⁷ מתחילתה עד "תטמא עד הערב". הטעם לקריאת פרשת "פרה" לפני ניסן – להזהיר את ישראל שיעשו את פסחיהם בטהרה⁴⁸.

כג. **ר"ח ניסן חל בשבת** – חל ראש חודש ניסן בשבת – קוראים הפטרת "פרה" בשבת האחרונה של חודש אדר ולא בשבת שלפניו.

כד. **גדר החיוב** – יש אומרים שקריאת פרשת "פרה" הנה חיוב מדאורייתא⁴⁹, ולכן יזהר הקורא לקראה בקול רם כדי שישמעו כל הקהל. כה. **כוונה לצאת ידי חובה** – כשם שבקריאת פרשת "זכור" צריך השליח ציבור לכוון להוציא את הקהל ידי חובה והציבור צריך להתכוון לצאת, כך גם כאן⁵⁰. ועל כן, טוב להכריז על כך לפני הקריאה.

כו. **קריאת "פרה" לנשים** – נשים לא חייבות לשמוע קריאת פרשת "פרה", וזה קל יותר משמיעת פרשת "זכור". אמנם, אשה שרוצה לשמוע פרשת "פרה" – תבוא עליה ברכה⁵¹, ותקבל על עצמה בלא נדר לשנים הבאות. כז. **שכחו לקרוא פרשת "פרה"** – לא קראו פרשת "פרה" בזמנה – יקראוה בשבת הבאה לפני שבת ה"חודש"⁵².

⁴⁷ במדבר וי"ט, א' – כ"ב).

⁴⁸ מגילה (כ"ט ע"א) ורש"י שם וד"ה "פרה אדומה".

⁴⁹ עיין שו"ע (סי' תרפ"ה סעי' ז').

⁵⁰ לחשוש לדברי הסוברים שקריאה זו גם היא מדאורייתא.

⁵¹ עיין שו"ת קול אליהו (שבת פרק ז' שאלה כ"ו).

⁵² כה"ח (סי' קמ"ו ס"ק טו"ב) כתב שאם שכחו פרשת "פרה" – יקראוה בשבת הבאה קודם פרשת החודש.

שבת "החודש"

כח. **פרשת "החודש"** – כאשר חל ראש חודש ניסן ביום חול, בשבת שלפניו קורא המפטיר קריאת "החודש" בפרשת "בא"⁵³ מ"ויאמר ה' אל משה" עד "אני ה'".

כט. **ראש חודש ניסן בשבת** – חל ראש חודש ניסן בשבת – קוראים בשבת זו קריאת "החודש" ולא בשבת שלפניו. הטעם לקריאת פרשת "החודש" לפני הפסח – משום ששם פרשת הפסח⁵⁴.

ל. **שכחו לקרוא את פרשת החודש** – לא קראו פרשת "החודש" בזמנה – קוראים אותה עד חצות היום. לא קראו עד חצות היום – יקראו אותה עד שקיעה בלי ברכה. לא קראו עד שקיעה – אין משלימים⁵⁵.

לא. **סימן לזכירה** – חז"ל עשו סימן לזכירת הפסקות הקריאה בארבע השבתות: זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו⁵⁶. ופירושו כדלהלן: זט"ו – חל ראש חודש אדר בשבת מפסיקין בחמשה עשר בו. ב"ו – חל ראש חודש אדר ביום ב' מפסיקין בו. ד"ד – חל ראש חודש אדר ביום ד' מפסיקין בד' בו. ובי"ו – חל ראש חודש אדר ביום ו' מפסיקין בשתי שבתות, ב' ב' בו ובי"ו בו.

לב. **קריאת ארבע פרשיות ביחיד** – אין לקרוא ארבע פרשיות ביחיד. ועל כן מי שהיה בזמן קריאת ארבע פרשיות במקום שאין בו ספר תורה ולא קרא בזמנו או אפילו אם שכחו ציבור לקרוא פרשת שקלים או החודש –

⁵³ שמות (וי"ב א' – כ').

⁵⁴ מגילה (כ"ט ע"א), ורש"י שם וד"ה "ברביעית החודש הזה".

⁵⁵ כיון שעבר זמנה כבר אין להשלימה.

⁵⁶ עיין שו"ע (סי' תרפ"ה סעי' ה', ו'), ז"ל: "חל ראש חודש אדר הסמוך לניסן תוך ימי השבוע, ואפילו בערב שבת – מקדימין לקרות פרשת שקלים בשבת שלפניו, ומפסיקין בשנייה כדי שתהא פ' זכור בשבת הסמוכה לפורים מלפניה; ואם חל פורים בערב שבת – מקדימים לקרות פרשת זכור בשבת שלפניו", "הימים שראוי לקבוע בהם ראש חודש אדר, זבד"ו; וסימן לשבתות ההפסקה, זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו, כלומר: כשחל ר"ח בשבת מפסיקין בחמשה עשר בו, וסימן זט"ו; וכשחל ביום ב' מפסיקין בו' בו, וסימן ב"ו; וכשחל ביום ד' מפסיקין בד' בו, וסימן ד"ד; וכשחל ביום ו' מפסיקין בשתי שבתות, ב' בו, וי"ו בו, וסימן ובי"ו".

אין להוציא ס"ת ולקרוא ביחיד⁵⁷.

⁵⁷ ראה כה"ח (סי' תרפ"ה ס"ק ל"ב) בשם החיד"א (ברכ"י שם ס"ק ג') שאין מוציאים ס"ת לעולה אחד בלבד.

מחצית השקל

א. **מחיר מחצית השקל** – טוב לתת ערך של חצי שקל דהיינו מחיר עשרה גרם כסף ממש כולל מע"מ, וצריך לחשב כל שנה לפני פורים את ערך השקלים באותו הזמן. ואם יש לו מטבע ממש של כסף – הנה מה טוב. ובדיעבד אפשר לתת מטבע שנקראת חצי כגון "חצי שקל" של ימינו שלא שווה הרבה אבל יש בה זכר למחצית השקל⁵⁸.

ב. **מנהגים שונים** – בהלכות פורים הביא הרמ"א בעניין זה כמה מנהגים: "יש אומרים שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, "זכר למחצית השקל" שהיו נותנין באדר. ומאחר ששלש פעמים כתוב תרומה בפרשה, יש ליתן ג'. חצאים גדולים" והקשו עליו. לכן הנהיג הגר"א לתת רק מטבע של חצי זהב וכו' פעם אחת⁵⁹.

ג. **זמן הנתינה** – כתב הרש"ש לתת מחצית השקל בליל פורים קודם מנחה⁶⁰. וכך כתב ברמ"א "ויש ליתנו בליל פורים קודם שמתפללים מנחה⁶¹, וכן נוהגין בכל מדינות אלו". ויש נותנים בשחרית קודם קריאת המגילה⁶². אך הספרדים בירושלים נהגו לתת אחרי מנחה של התענית לפני ערבית. ולמה בזמן זה? כדי להקדים שקלים לקריאת מגילה.

ד. **לא נתן בזמן** – אם לא נתן לפני מנחה – ייתן אחריה. ואם לא נתן אחריה – ייתן בכל זמן שאפשר, ואפילו למחר או אחרי פורים וולא כמו משלוח מנות או מתנות לאביונים שאם עבר פורים – אין לו תקנה) רק יזדרז לפני ר"ח ניסן. אמנם, אפילו אם עבר – ייתן אחר כך.

ה. **לא לאחר נדרים** – בשו"ע⁶³ הביא מה שכתוב בגמרא כי מי שמאחר את נדבתו שאמר ליתן "פנקסו נפתחת". יש בזה כמה פירושים. יש אומרים שזה

⁵⁸ משנ"ב הגר"א שם ועיין לכה"ח שם ס"ק כ' ולקונטרס היחיאלי שם.

⁵⁹ סימן תרצ"ד ס"ק כ"ג שלא ראו זה את זה עיין כה"ח שם ממעשה רב אות רל"ג וביאור להלכה שם

⁶⁰ עיין בסידור הרש"ש ובכה"ח שם ס"ק כ"ה, כ"ו.

⁶¹ מהרי"ל.

⁶² מג"א שם ומובא במשנ"ב שם.

⁶³ יו"ד סי' ר"ג סעי' ב' ועיין באר הגולה שם ובאר היטב שם ובא"ח פרשת ראה ש"ש אות א'.

הפנקס שכותבים בו כל העבירות שעשה עם המצוות שלו. ויש אומרים שמדקדקים במעשיו אם הם כדאי להגן עליו⁶⁴. ובמקרה זה הרבה מקטרגים יהיו עליו. ויש אומרים שפותחים את הפנקס שעווניו כתובים בו לשלם לו כמעשיו. ומכן ילמד אדם להזדרז לשלם חובתו, כדי שלא יבוא לידי סכנה.

ו. **"זכר למחצית השקל"** – אם אמר "זה מחצית השקל" ולא אמר "זכר למחצית השקל" האם זה יהיה הקדש? לא כיון שלא כיון לבית המקדש. אעפ"כ

⁶⁴ בא"ח

כתב בשו"ע שלא יאמר אדם "סלע זה להקדש" כי יש במשמעות דבריו הקדש לבית המקדש אל יאמר "שקל זה לצדקה" שכוונתו ברורה. ועדיף יותר שיתן בלי לומר כלל או שיאמר "זכר למחצית השקל".

תענית אסתר

א. **סדר תענית** - משנכנס אדר מרבין בשמחה, ובי"ג באדר מתעניין תענית אסתר ואומרים "עננו" בעמידה, ומוציאין ס"ת בשחרית ובמנחה וקורין ג' עולים בפרשת "ויחל. ואם חל יג' אדר בשבת - מקדימין להתענות ביום ה'.

ב. **עננו** - מנהג הספרדים שגם הש"ץ וגם היחידים אומרים "עננו" בשחרית ובמנחה. והאשכנזים נוהגים שהחזן אומר "עננו" בחזרה בשחרית ובמנחה והיחיד אומרו רק בתפילת מנחה⁶⁵.

זמן קריאת המגילה

א. **ערים מוקפות חומה** - כל עיר שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אפילו אינה מוקפת עכשיו, קוראים בה בט"ז באדר. וכל עיר שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון קוראים בה בי"ד באדר. (והולך בימי הפורים מערים המוקפות חומה, לערים שאינן מוקפות, או להיפך, יעשה שאלת חכם).

ב. **ספק מוקפות חומה** - ערים בארץ ובגולה שיש ספק אם מוקפות חומה או לא, קוראים בהם בי"ד ובט"ו, אמנם עיקר מצוות הפורים ביום י"ד שבו קוראים המגילה בברכה, וקוראים בתורה ואומרים "על הנסים", ועושים את שאר מצוות הפורים, וביום ט"ז יקרא המגילה בלא ברכה, ואין קוראים בתורה, ואין אומרים "על הנסים", אמנם יעשה סעודה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, אך אין מרבים בהם כמו ביום י"ד⁶⁶.

⁶⁵ שו"ע סי' תקס"ה סעי' ג'.

⁶⁶ שו"ע תרפח סעי' א, ג, ד. בא"ח שם יד ועיין במנהגי ארץ ישראל עמוד מז כתב האשכנזים בארץ נהגו ביום טו לא לומר על הנסים ולא לקרוא בתורה

תפילות בפורים

א. **ערבית של ליל פורים** – לפני ערבית אומרים "למנצח על איילת השחר" ואחר כך מתפללין ערבית כשאר ימים, ואומרים "על הנסים" בהודאה, ואחר העמידה אומרים "יהי שם" וחצי קדיש וקורין המגילה בברכה לפני ואחריה. ואחר כך אומרים "ואתה קדוש".

ב. **פורים במוצאי שבת** – אם חל פורים במוצאי שבת אומרים "יהי שם" וחצי קדיש, "שובה ה'" עד "ואראהו בישועתי", ומברכים "בורא מאורי האש" וקורין המגילה, "ואתה קדוש" ואחר "עלינו לשבח" מבדיל על הכוס ומברך "בורא פרי הגפן" ו"עצי בשמים" והבדלה⁶⁷.

ג. **שחרית לפורים** – ביום פורים בשחרית מתפללין כמו בחול⁶⁸ ואומרים "על הנסים" בהודאה, וחצי קדיש, ומוציאין ס"ת וקורין ג' עולים בפרשת "בשלח". וכופלים את הפסוק האחרון "ויאמר" להשלים לעשרה פסוקים. ולדעת הרמ"א לא כופלים את הפסוק האחרון⁶⁹, ואומר החזן חצי קדיש, "אשרי", "ובא לציון" עד "מעתה ועד עולם", וקורין המגילה. וטוב לומר "לשם יחוד" קודם לכן ומברכין לפנייה רק שתי ברכות ומברכים לאחריה ולסברת רמ"א מברכים לאחריה רק כשיש מנין. ואחר המגילה אומרים "ואתה קדוש", קדיש "תתקבל", ואומרים "יהללו", ומחזירין ס"ת למקומו, ואומרים "בית יעקב" וגו', "שיר של יום", "הושיענו", "למנצח על אילת השחר", קדיש "יהא שלמא", וגומרים התפילה כשאר הימים.

ד. **מקומות שספק מוקפים** – במקומות שספק אצלם אם היתה מוקפת חומה מימי יהושע מנהגם לעשות ביום י"ד כסדר הנ"ל, ביום ט"ו אין אומרים "על הנסים" ואין מוציאין ס"ת וקורין המגילה אחרי התפילה בלא ברכה לפנייה, ולאחרי

⁶⁷ עיין כה"ח סי' תרפה ס"ק י ומשנ"ב ס"ק א', ב'.

⁶⁸ עיין שו"ע סי' תרצ"ג

⁶⁹ עיין משנ"ב שם ס"ק י'.

הקריאה מברכין בלי שם ומלכות "ברוך הרב את ריבנו וכו'".^א

קריאת המגילה

א. **ברכות** – הקורא את המגילה בלילה מברך לפניו שלוש ברכות:

א. "על מקרא מגילה", ב. "שעשה נסים" ג. "שהחיינו". לאחריה מברך "הרב את ריבנו וכו'".^א

ב. **עמידה ליד הקורא** – טוב שיעמוד שני אנשים אצל הש"ץ מימין ומשמאל, ויעמדו הקהל בעת הברכות תחילה ובסוף. ויאמר הש"ץ קודם הברכה: "לשם יחוד וכו' ברשות מורי ורבותי" ויברך ויקרא. ובסיום הקריאה כל מי שיש בידו מגילה צריך שיגלול אותה, ואחר כך יברך הש"ץ ברכה אחרונה.^ב

ג. **אדם שקורא ממגילה לעצמו** – אם יש לאדם מגילה כשרה שקורא בה לעצמו בעת שהש"ץ קורא בשביל הציבור, והוא אינו רוצה לצאת בברכה של הש"ץ אלא רוצה לברך לעצמו, רשאי, אך יברך בלחש.^ב

ד. **שהחיינו** – הקורא את המגילה ביום לדעת השו"ע לא מברך "שהחיינו" שכבר בירך בלילה ולדעת הרמ"א מברך "שהחיינו" שנית וכן נהגו האשכנזים.^ט

ה. **שכח לברך שהחיינו** – מי ששכח ולא בירך "שהחיינו", אם נזכר אחר שהתחיל – יברך במקום שנזכר, ואם לא נזכר עד אחר שכבר קרא גם פסוק "עשרת בני המן", אף על פי שעדיין לא גמר כל המגילה – לא יברך "שהחיינו".^ה

ו. **כוונה בברכת שהחיינו** – טוב לכווין בברכת "שהחיינו" גם על הסעודה ומשלוח מנות. ומי שמברך "שהחיינו" קודם קריאת המגילה גם ביום, יכווין על הסעודה ומשלוח המנות בברכת "שהחיינו" של יום.

ז. **בן ספרד במניין של בני אשכנז** – ספרדי המתפלל במניין אשכנזי בבוקר, ומנהגם לברך ברכת "שהחיינו" גם ביום – יקרא את המילים "ויהי

^א עיין שו"ע תרפח סע' ד. בא"ח תצוה, הל' פורים יד

^א שו"ע סי' תרצ"ב סעי' א'.

^ב כה"ח תרצב ס"ק א. בא"ח שם י"ב.

^ב בא"ח שם סעי' יא'. שו"ת ר"פ ח"ד סי' ל"ג.

^ד שו"ע תרצב סעי' א

^ה בא"ח שם סעי' ה'.

בימי" מיד לאחר ברכת "שעשה ניסים", יענה אמן על ברכת "שהחיינו" של הקורא, ומשם ואילך יקשיב לקריאתו.

ח. **קריאת המגילה בעמידה** – הקורא את המגילה צריך לברך הברכות בין בתחילה בין בסוף, ויברך מעומד, אבל קריאתה אינה צריכה להיות מעומד, ורק הש"ץ קוראה מעומד מפני כבוד הציבור^ט.

ט. **הקורא ביחיד** – הקורא את המגילה ביחיד או שאין עימו עשרה לדעת השו"ע מברך כל הברכות כדלעיל, ולדעת הרמ"א לא יברך ברכה אחרונה אלא אם יש עימו עשרה^{טז}.

י. **הכנתה כאיגרת** – לפני שיברך יפשוט המגילה כולה כאגרת, ולכן צריך שיהיו לפניו בימה או כסא שתנחו עליהם המגילה שלא תהיה נגררת בארץ^{טז}. ויש אומרים שאין צריך לפשוט את המגילה בתחילה אלא מה שקורא לא גולל עד לסוף הקריאה^{טז}. ונהגו שרק ש"ץ עושה כן כי יש לו מקום בתיבה^{טז}.

יא. **עמידה ליד הש"ץ** – טוב שיעמדו שני אנשים אצל הש"ץ מימין ומשמאל, ויעמדו הקהל בעת הברכות תחלה ובסוף. ויאמר הש"ץ קודם הברכה: "לשם יחוד" וכו', "ברשות מורי ורבותי", ויברך ויקרא. ובסיום הקריאה כל מי שיש בידו מגילה צריך שיגלול אותה, ואח"כ יברך הש"ץ ברכה אחרונה, ויזהר שלא יברך בעת שהוא גולל המגילה^{טז}.

יב. **החיבים בקריאתה** – הכל חייבין במקרא מגילה אנשים ונשים, אך הנשים אע"פ שיודעות לקרוא ישמעו מן האנשים. ואם הנשים לא שמעו בבית הכנסת, יחזור ויקראנה בביתו בשביל אשתו ושאר נשים שבבית. ואם קראה או שמעה בבית הכנסת וחוזר וקורא לנשים, לא יברך בשבילן וגם הן לא יברכו^{טז}.

יג. **קריאת יחיד במגילה כשרה** – אם יש לאדם מגילה כשרה שקורא בה לעצמו בעת שהש"ץ קורא בשביל הציבור, והוא אינו רוצה לצאת בברכה של הש"ץ

^ט בא"ח תצוה, הלכות פורים סעי' ד'. שו"ת ר"פ ח"ד סי' ל"ג
^{טז} רמ"א סע' א עיין ביאור להלכה שם ד"ה "אלא".

^{טז} בא"ח תצוה ד'.

^{טז} עיין נהר מצרים ס"ק ד'

^{טז} אחרונים ועיין כה"ח סי' תר"ץ ס"ק ק"ד

^{טז} בא"ח שם י"ב.

^{טז} בא"ח שם א'

אלא רוצה לברך לעצמו, רשאי, אך יברך בלחש⁹⁹.

ד. **שכח לברך שהחיינו** – מי ששכח ולא בירך "שהחיינו", אם נזכר אחר שהתחיל – יברך במקום שנזכר, ואם לא נזכר עד אחר שכבר קרא גם פסוק עשרת בני המן, אע"פ שעדיין לא גמר כל המגילה – לא יברך "שהחיינו"⁹⁹.

טו. **זמן קריאתה** – זמן קריאת המגילה בלילה מצאת הכוכבים עד עמוד השחר. וזמנה ביום מהנץ החמה עד השקיעה. ומי שהשעה דוחקת לו – יכול לקרוא מעמוד השחר.

טז. **השמיט מילים בקריאתה** – אם השמיט הקורא מלים בקריאתו, אפילו מילים שלא משנות את המשמעות – לא יצא ידי חובה. ומי שיש בידו מגילה שאינה כשרה ישמע משליח ציבור וישתוק⁹⁹, ואם לא שמע כמה מילים מהש"ץ מחמת רעש וכדו' אע"פ שיש בידו מגילה לא כשרה – יקרא אותם מילים שלא שמע או יאמרם בע"פ.

יז. **פסוקי גאולה** – נוהגין לומר ד' פסוקים של גאולה בקול רם, והם "איש יהודי וכו'", "בלילה ההוא וכו'" "ומרדכי יצא וכו'", "ליהודים היתה אורה וכו'". וכשאומר פסוק "בלילה ההוא" בקול רם וניגון יסיים תיבת 'המלך' בקול רם וניגון ביותר⁹⁹, ויש נוהגים לומר גם פסוק "כי מרדכי היהודי" האחרון בקול רם.

יח. **קריאה בנשימה אחת** – צריך לומר מתחילת "חמש מאות איש ואת פרשנדתא וכו'" עד "עשרת" בנשימה אחת, ויארץ בוא"ו של ויזתא⁹⁹.

יט. **זהירות בקריאה** – צריך להיזהר ולקרוא תיבות "ואת" הנזכרים בעשרת בני המן, מתוך המגילה, כי יש טועים מחמת שממהרים לקרוא עשרת בני המן בנשימה אחת וקוראין בעל פה כל "ואת", לכן צריך לשים לב על זה⁹⁹.

כ. **מעשים במהלך הקריאה** – כשאומר את "אגרת הפורים" ינענע המגילה בתיבת "אגרת". ובשחרית, כשאומר "ויקר", ישים ידו על התפילין וינשקם⁹⁹.

⁹⁹ בא"ח שם י"א

⁹⁷ בא"ח שם ה'.

⁹⁸ בא"ח שם ו'.

⁹⁹ בא"ח שם ז

¹⁰⁰ בא"ח שם ח'.

¹⁰¹ בא"ח שם ט'.

¹⁰² בא"ח שם ט'

וכשאומר "ליהודים היתה אורה" יגע בספר תורה.

כא. **הכאה ב"המן"** – כתב הגאון יעב"ץ ז"ל על אביו הגאון ז"ל, שהיה מכה ברגלו וטופח בסנדלו כשמזכיר שם "המן" בקריאת המגילה ע"ש, וכתב בעל בן איש חי שהוא רגיל להכות ברגלים בשם המן הראשון הכתוב בפסוק "אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי", וכן בשם המן האחרון בפסוק "כי המן בן המדתא האגגי צורר כל היהודים חשב וכו'"³.

כב. אכילה קודם המגילה – אסור לאכול קודם קריאת המגילה, ויש מתירים לטעום פרי או עוגה.

³ בא"ח שם י'.

שאר מצוות פורים

א. מתנות לאביונים – חייב כל אדם ליתן ביום פורים שתי מתנות לשני עניים לפחות, וכל המרבה ברוך יהיה. ויתן ביום ולא בלילה, ואם נותן אוכל צריך שיהיה בו כמות של ג' ביצים כ-163 גרם. ואם נותן כסף, צריך לתת כסף שאפשר לקנות בו לפחות 163 גרם פת.

ב. אפילו עני המתפרנס מצדקה חייב במתנות לאביונים, והפר"ח פוטר. וכתוב בספר תורה לשמה שיוכל אביון אחד ליתן לאביון חברו, וזה ג"כ חוזר ונותן לחברו^א.

ג. נתינה לכל אחד – כל הפושט יד – נותנים לו. ויש טעם לכך על פי הסוד^ב.

ד. משלוח מנות – חייב כל אדם לשלוח לחברו שתי מנות ביום פורים, דהיינו שני מיני אוכלים, ויניח כל מין בכלי אחר בפני עצמו, ולא יניח שניהם בכלי אחד, ומשלוח מנות צריך לשלוח לגדול, אבל מתנות לאביונים אפילו נתן לקטן יצא י"ח^ג. וייתן ביום ולא בלילה. גם האשה חייבת במשלוח מנות ומתנות לאביונים. וטוב לומר "לשם יחוד" לפני כן, כמובא לקמן.

ה. עניין סעודת פורים – מצוה להרבות בסעודת פורים, ועיקר הסעודה ביום, ואם עשאה בלילה לא יצא ידי חובה. ולפי הסוד טוב לאכול סעודת פורים בבוקר ולפי הפשט טוב להקדימה, וזמנה כל היום. אם עושה אותה אחר הצהרים יזכור להתפלל מנחה קודם לכן (מנחה גדולה או מנחה קטנה) כיון שאסור לאכול סעודה גדולה קודם מנחה^ד.

ו. אכילת זרעונים – מנהג יפה לאכול זרעונים בפורים זכר לאכילת זרעונים שאכלו דניאל וחביריו ועשה להם הקב"ה נס בזה^ה. וגם אסתר אכלה זרעונים כמו שכתוב "וישנה ואת נערותיה לטוב"

ז. בסומי – חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו', יש אומרים לא עד בכלל. ויש אומרים עד ועד בכלל. ומי שקשה לו – ישנה יותר מהרגלו עד שירדם.

^א בא"ח שם ט"ו.

^ב שעה"כ דף קט.

^ג בא"ח שם ט"ז.

^ד עיין כה"ח סי' תרצה ס"ק כ"ג.

^ה בא"ח שם י"ט.

- ת. **אכילת פת** – טוב לאכול פת בסעודת פורים – אך אין חיוב לכך.
- ט. **לימוד קודם הסעודה** – טוב ללמוד תורה לפני סעודת פורים כדכתיב "ליהודים היתה אורה ושמחה וכו'" ולפני ה"שמחה" בסעודה יש "אורה" שעליה דרשו חז"ל שזוהי תורה. וטוב ללמוד בפורים מהלכות הפסח כי פורים הוא שלושים יום קודם הפסח.
- י. **על הנסים** – אומרים על הנסים בברכת המזון בכל הסעודות בפורים, ואם שכח לומר "על הנסים" אפילו בסעודת היום, אם לא אמר "ברוך אתה ה'" של ברכת "על הארץ ועל המזון" – יחזור ויאמר על הנסים במקומו. ואם אמר "ה'" בברכה זו – אינו חוזר, ויאמר ב"הרחמן": "הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי וכו'"^{יג}.
- יא. **מחיית עמלק** – מנהג יפה לכתוב עמלק ושם המן ולמחותם, וקודם שימחם ידרוס ויכה עליהם בסנדלו, ולא ימחם ברוק שבפיו אלא במים מזוהמים, ואם יש שכר לפניו ימחם בשכר, וסימן: תנו שכר לאובד^{יד}. ולא יכתבם בכתב אשורי – מרובע כמו של ס"ת ודומה לו, אלא בכתב רגיל^{טו}.
- יב. **שיעורים שונים במצוות פורים** – יש אומרים שמי שיכול – יאכל ט"ו מיני מאכלים וישתה ט"ו כוסות^{טז}, ובמשלוח מנות ישלח שמונים מיני מתיקה דקים ועוד מנה. ובמתנות לאביונים יתן לכל עני רפז (287) פרוטות^{יז}, ולא ראינו מי שנוהג כן.
- יג. **נשים** – נשים חייבות בכל מצוות פורים, קריאת מגילה, משלוח מנות, מתנות לאביונים, וסעודת פורים. אסור להן לשתות יין "עד דלא ידע" שלא שייך בנשים. אך לטעום יין כמו בקידוש – מותר.
- יד. **מלאכה** – מהדין מותר לעשות מלאכה בפורים אבל נהגו שלא לעשות מלאכה, ואין לנשים לכבס וכדו'. ואין להסתפר על ידי יהודי אפילו אם חל יום י"ד בערב שבת^{יח}.

^{יג} עיין בא"ח שם י"ד.

^{יד} בא"ח שם כ'.

^{טז} כה"ח סי' תרצ"ז ס"ק נ"ה.

^{טז} עיין כתר מלכות אות ר"צ.

^{יז} עיין לכל הנ"ל בספר עטרת תפארת.

^{יח} בא"ח שם כ"א.

- טו. בגדים בפורים-** בפורים לובשים בגדי שבת או בגדים יפים אחרים, ולא ילבשו בגדי חול, כי "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו" ^{קב}.
- טז. אבל -** אבל תוך י"ב חודש על אָב או אַם, יקיים משלוח מנות, אך לא ישלח להרבה בני אדם, אלא יקיים המצוה הזאת באדם אחד, ואחרים לא ישלחו לאבל כלל^{קג}. ואם שלחו לו, לא יחזירם אלא יקבלם כדי להרבות אהבה ואחווה.
- יז. ערים מוקפות חומה-** כל עיר שהייתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אפילו אינה מוקפת עכשיו, קוראים בה בט"ו באדר. וכל עיר שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון קוראים בה בי"ד באדר (והולך בימי הפורים מערים המוקפות חומה, לערים שאינן מוקפות, או להיפך, יעשה שאלת חכם).
- יח. ערים שספק מוקפות חומה-** ערים בארץ ובגולה שיש ספק אם מוקפות חומה או לא, קוראים בהן בי"ד ובט"ו, אמנם עיקר מצוות הפורים בי"ד שבו קוראים המגילה בברכה, וקוראים בתורה ואומרים "על הנסים", ועושים את שאר מצוות הפורים, ובט"ו יקרא המגילה בלא ברכה, ואין קוראים בתורה, ואין אומרים "על הנסים", אמנם יעשה סעודה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, אך אין מרבים בהם כמו ביום י"ד^{קד}.

^{קב} בא"ח שם כ"ב.

^{קג} בא"ח שם י"ח.

^{קד} שו"ע תרפ"ח א' ג' ד', בא"ח שם י"ד.